

Deze paus vindt iedereen aardig, ook protestanten

illustratie Tom Janssen

lund | Vandaag viert paus Franciscus samen met lutheranen in Zweden het begin van de Reformatie. De eeuwige twist tussen katholieken en protestanten eindelijk doorbroken?

STIJN FENS EN GERRIT-JAN KLEINJAN

Calvinisten en lutheranen? De vorige paus, Benedictus XVI, had daar zo zijn twijfels bij. Onder zijn bewind was er nog discussie of de christelijke kerken van de Reformatie überhaupt wel kerken waren. Ze dachten immers over heel wat zaken anders. Benedictus sprak daarom liever over 'kerkachtige gemeenschappen'. Dit tot woede van veel protestanten. Alsof ze naar nepkerken gingen.

Hoe anders gaat het onder paus Franciscus. Vandaag is hij in de Zweedse stad Lund voor een oecumenische herdenking van de start van de Reformatie. Vijfhonderd jaar geleden gingen katholieken en protestanten uiteen en volgden eeuwen van bittere twist. Eerder al bood Franciscus zijn excuses aan voor het leed dat katholieken de protestanten hadden berokkend.

Wat is er gebeurd in Rome? Is de oecumene, de samenwerking tussen verschillende christelijke

bloedgroepen, officieel stappen dichterbij gekomen? Of is het vooral de onorthodoxe stijl van de paus die oud zeer wegmasseert?

Paul van Geest, hoogleraar kerkgeschiedenis aan de Universiteit van Tilburg, ziet het verschil ook tussen Franciscus en zijn voorganger. Hij omschrijft het als volgt: "In ieder gebaar dat Franciscus maakt zit zijn hele lijf, zal ik maar zeggen. Benedictus XVI zat altijd in zijn hoofd. Dat kun je hem ook niet kwalijk nemen als oud-hoogleraar. Het is natuurlijk ook het verschil tussen een erudiete Europeaan en een warmbloedige Zuid-Amerikaan. Dat merk je aan alles."

Volgens Van Geest is Franciscus vooral een man van de praktijk die, voordat hij paus werd, in Argentinië niet zo veel ervaring met oecumene had. "De katholieke kerk is daar immers een meerderheidskerk en oecumene gedijt het beste als kerken ongeveer even groot zijn. Wel zei hij toen al dat christenen eenheid en verzoening in hun verscheidenheid moeten zoeken.

"Woorden die hij spreekt over samen bidden en zoeken naar de waarheid en de gebaren die hij maakt zijn natuurlijk geweldig, maar het heeft meer met menselijkheid dan met oecumene te maken. Het weerspiegelt zijn verlangen naar heelheid, naar eenheid. Die man heeft altijd gedacht in het maken van verbindingen. Nooit in termen van heilige rest of je eigen identiteit afbakenen ten opzichte van anderen."

Franciscus is iemand van de praktische oecumene, dit in tegenstelling tot zijn voorganger Benedictus XVI die een meer academische benadering koos.

Verdeeldheid overwinnen

Alle christelijke gelovigen zijn 'geroepen de tekenen van de tijd te herkennen en de weg naar de eenheid te kiezen om de onderlinge

verdeeldheid te overwinnen', zei Franciscus bijvoorbeeld tijdens een ontmoeting in het Vaticaan met aartsbisschop Antje Jackelén van Uppsala, het hoofd van de Zweedse Lutherse kerk.

Verdeeldheid onder christenen is volgens Franciscus niet alleen 'tegengesteld aan de wil van Christus', maar vormt ook 'een schandaal tegenover de wereld'.

Om aan dat schandaal een einde te maken ziet Franciscus meer in de persoonlijke ontmoeting en het grote gebaar, dan in het uitonderhandelen van theologische disputen. Of het nou gaat om de relaties met de anglicanen, met de lutheranen of de oosters-orthodoxe kerken.

Zo is Bartholomeus, orthodox patriarch van Istanbul, inmiddels een vaste gast in het Vaticaan. Ook is de verhouding van Franciscus met Justin Welby, hoofd van de Anglicaanse kerk, meer dan hartelijk te noemen. De belangrijkste in de reeks van dit soort ontmoetingen is zonder twijfel zijn afspraak met de Russisch-orthodoxe patriarch Kirill, eerder dit jaar op de luchthaven van Havana. Een doorbraak na jaren van verstarring tussen Moskou en Rome.

Hoe denken Nederlandse protestanten over de gebaren van de paus? Karin van den Broeke, voorzitter van de generale synode (landelijke vergadering) van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), noemt het in de eerste instantie 'aanmatigend' om als voorzitter van de Nederlandse protestanten het oecumenische karakter van de huidige en de vorige paus te beoordelen. Toch ontgaat ook haar de open houding van Franciscus niet.

"Deze paus maakt op z'n minst wel duidelijk verzoenende gebaren richting anderen. Hij is niet alleen in Lund om het begin van de Reformatie te herdenken, in Italië

heeft hij ook al gesproken met de evangelische kerken. De symbolische waarde daarvan is belangrijk. Ik herken me in wat hij daar doet, hij maakt het geloof zo dienstbaar aan de gehele christenheid."

Ze is niet de enige. Trinette Verhoeven, luthers predikant in Den Haag en de hoogste vertegenwoordiger van de Evangelisch-lutherse kerk binnen de PKN, sluit zich aan bij deze constatering. Volgens haar zijn de oecumenische stappen die deze paus zet een stuk zichtbaarder dan die van zijn voorgangers. Zijn bezoek aan de Zweedse stad Lund is daarvan in haar ogen een goed voorbeeld.

"Lund is voor lutheranen een heel belangrijke plek. Hier werd na de Tweede Wereldoorlog de lutherse wereldfederatie opgericht. Na de oorlog lag het lutheranisme in puin - denk aan Luther en de joden en de rol van de lutheranise kerk onder Hitler. Lund staat voor een nieuw begin, een nieuwe beweging die open is naar de wereld. Deze paus zoekt ook heel nadrukkelijk het contact met de buitenwereld. Die twee zaken komen nu prachtig samen."

Van de reserves ten opzichte van andere christenen is bij Franciscus weinig te merken. Maar is het kerkelijke beleid in Rome ook officieel gewijzigd? Paul van Geest, die ook adviseur is van de Vaticaanse Congregatie voor de Geloofsleer, is duidelijk: nee.

Hij legt uit dat Rome in kerkelijke documenten en richtlijnen het beleid van Franciscus' voorgangers voortzet. "Franciscus blijft in alles wat hij zegt keurig binnen de lijnen van zijn voorganger, maar deze paus is geen pietje precies als het om de oecumene gaat. Hij is minder theologisch geschoold dan Benedictus. Deze paus vindt eigenlijk iedereen even aardig. Hij heeft een open en uitnodigende houding richting joden, orthodoxen en lutheranen. Hij heeft laatst in een filmpje gezegd: We zijn allemaal broeders en we geloven

allemaal in dezelfde God die liefde is. En omdat Franciscus een man is van het gebaar en tegelijkertijd heel authentiek en bewogen overkomt, straalt hij wel veel uit en dat heeft dan tóch weer gevolgen voor de oecumene."

Veel diaconaal werk

In haar werk komt PKN-synodevoorzitter Karin van den Broeke regelmatig rooms-katholieke bisschoppen tegen. Ook wijst ze erop dat katholieken en protestanten plaatselijk gezamenlijk veel diaconaal werk doen. Toch is samenwerking op institutioneel niveau nog ver weg, denkt Van den Broeke. "We kunnen wel van alles willen als protestanten, maar wij moeten als landelijke kerk toch rekening houden met het feit dat de katholieke kerk een wereldkerk is. Die structuren pas je niet zomaar aan."

Ook hoogleraar Van Geest wil geen al te drieste conclusies trekken uit de verzoenende omhelzingen van Franciscus. Zo moet het belang van de aanwezigheid van de paus in Lund bij de aftrap van vijfhonderd jaar Reformatie volgens hem niet overdreven worden. "Paus Johannes Paulus II en paus Benedictus XVI bezochten ook de Lutherse kerk in Rome. Pausen ontmoeten iedereen, wat voor geloof mensen ook aanhangen.

"Je weet gewoon wat Franciscus daar in Zweden gaat doen: hij zal verbinden en wonden helen. En dan is iedereen weer blij. Maar wat dan het nettoresultaat van zo'n gebaar zal zijn, dat moeten we vervolgens weer afwachten. Zo snel gaat het allemaal ook weer niet, ook niet onder paus Franciscus."

'Franciscus zal in Zweden verbinden en wonden helen. Wat het netto- resultaat zal zijn, moeten we afwachten.'